

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	پیشگفتار
۳	اوضاع سیاسی- اجتماعی و ادبی ایران در دوره سلجوقیان تا ...
۳	الف) اوضاع سیاسی- اجتماعی ایران
۴	سلجوقیان
۱۲	ب) وضع ادبیات در این دوره
۱۳	وضع عمومی شعرا
۱۵	موضوعات شعر
۱۷	زندگی، احوال و آثار انوری ابیوردی
۱۹	مدایح و ممدوحان انوری
۲۳	ممدوحان انوری
۲۵	شعر و سبک شعر انوری
۲۹	گزیده اشعار انوری ابیوردی
۲۹	قصاید
۴۶	قطعات
۵۵	غزلیات
۵۸	رباعیات
۶۳	زندگی، احوال و آثار جمال الدین اصفهانی
۶۴	اشعار جمال الدین اصفهانی
۶۵	مضامین اشعار جمال الدین اصفهانی
۶۵	۱. مدح امراء و بزرگان
۶۶	۲. زهدیات
۶۷	۳. شکواییه
۶۸	۴. طنز

صفحه	عنوان
۶۹	۵. مفاخره
۶۹	۶. نعت رسول اکرم (ص)
۷۰	جمال الدین و دیگر شاعران
۷۴	گزیده اشعار جمال الدین اصفهانی
۷۴	ترکیب بند و قصاید
۹۸	قطعات
۱۰۴	غزلیات
۱۰۶	رباعیات
۱۰۹	زندگی، احوال و آثار ظهیرالدین فاریابی
۱۱۰	قصیده
۱۱۱	قطعه
۱۱۲	مثنوی
۱۱۲	رباعی
۱۱۲	ترکیب بند
۱۱۲	ملمع
۱۱۳	غزل
۱۱۳	ممدوحان ظهیر
۱۱۴	سبک شعر ظهیر
۱۱۷	گزیده اشعار ظهیرالدین فاریابی
۱۱۷	قصاید
۱۳۷	غزلیات
۱۴۰	رباعیات
۱۴۳	زندگی، آثار و احوال کمال الدین اصفهانی
۱۴۴	اعتقادات و روحیات کمال الدین
۱۴۵	وفات
۱۴۵	آثار کمال الدین اسماعیل
۱۴۶	ممدوحان
۱۴۷	قالبها و مضامین شعری کمال الدین
۱۵۳	تأثیرات و تأثرات کمال الدین
۱۵۵	گزیده اشعار کمال الدین اصفهانی
۱۵۵	قصاید

صفحه	عنوان
۱۸۷	غزلیات
۱۹۲	رباعیات
۱۹۵	تعلیقات: «شرح لغات، مشکلات و معانی برخی اشعار»
۱۹۵	انوری ابیوردی
۱۹۵	قصاید
۲۱۳	قطعات
۲۱۸	غزلیات
۲۱۸	رباعیات
۲۱۹	جمال الدین اصفهانی
۲۱۹	ترکیب‌بند و قصاید
۲۴۶	قطعات
۲۴۸	غزلیات
۲۴۹	ظهیرالدین فاریابی
۲۴۹	قصاید
۲۶۲	غزلیات
۲۶۳	کمال الدین اصفهانی
۲۶۳	قصاید
۲۷۶	غزلیات
۲۷۸	منابع و مآخذ

پیشگفتار

خدا را سپاس می‌گوییم که پس از سالها انتظار سرانجام برنامه درسی دوره کارشناسی رشته زبان و ادبیات فارسی با همت و تلاش جمعی از همکاران متعهد و علاقه‌مند تغییراتی اساسی یافت؛ ان شاء الله که نهضت ادامه یابد و این تغییر و تحول شامل دوره کارشناسی ارشد و دکتری نیز گردد. مجموعه حاضر برگزیده‌ای از اشعار چهار تن از شاعران برجسته قرن پنجم و ششم هجری (حوزه عراق و خراسان) - انوری ابیوردی، جمال‌الدین عبدالرزاق اصفهانی، ظهیرالدین فاریابی و کمال‌الدین اسماعیل اصفهانی - است که برای اولین بار در برنامه درسی رشته زبان و ادبیات فارسی گنجانده شده و حاصل تغییرات جدید است.

بدیهی است تهیه دیوانهای حجیم هر چهار شاعر، یا حتی یکی از آنها، برای دانشجویان جوان مقدور نیست. بدین سبب این مجموعه جهت آشنایی مقدماتی دانشجویان فراهم شده است.

در این مجموعه به ترتیب تاریخی از هر شاعر چند قصیده و چند قطعه به تناسب تعداد قطعات دیوان هر یک و نوع مضامین اشعار آنها و نیز چند غزل و رباعی انتخاب شده است؛ بدین صورت که نخست مختصری در باب زندگی، احوال و آثار هر شاعر آمده، پس از آن نمونه‌هایی از اشعار او ذکر شده است. در فصل آخر شرح لغات، ترکیبات، تلمیحات، آیات و احادیث و روایات در حد نیاز دانشجویان و نیز توضیح برخی ابیات آمده است. اشعار منتخب به ترتیب از دیوان انوری، تصحیح مدرس رضوی؛ دیوان جمال‌الدین اصفهانی، تصحیح وحید دستگردی؛ دیوان کمال‌الدین اسماعیل اصفهانی، تصحیح حسین بحر العلوم؛ دیوان ظهیرالدین فاریابی، تصحیح امیرحسن یزدگردی انتخاب شده‌اند.

البته انتخاب شعر از دیوان هر چهار شاعر مورد نظر کاری بس دشوار بود چون اغلب اشعار این شاعران در مدح و ستایش امرا و وزرا و بزرگان است و برگزیدن اشعاری که کمتر به مدح و ستایش پرداخته باشند به سختی انجام گرفت، به ویژه در مورد اشعار انوری با وجود کتاب ارزشمند مفلس کیمیا فروش از استاد فرزانه جناب آقای دکتر محمدرضا شفیعی کدکنی و اشعار منتخب ایشان که حقاً بهترین و زیباترین اشعار انوری است سختی کار دوچندان شد.

در معنی و شرح لغات و ترکیبات غالباً از فرهنگ فارسی (معین)، لغت نامه دهخدا، فرهنگ نفیسی، آندراج، بهار عجم، فرهنگ جهانگیری، غیاث اللغات و المنجد استفاده شده است.

در آغاز قرار بود قصاید منتخب به طور کامل آورده شوند تا دانشجویان و خوانندگان بتوانند با ویژگیهای زبانی، سبکی و مضامین و مفاهیم اشعار مورد نظر بهتر و بیشتر آشنا شوند؛ اما با توجه به اینکه مخاطبان این گزیده عموماً دانشجویان سالهای دوم یا سوم رشته زبان و ادبیات فارسی هستند، قصاید طولانی به ۳۰ تا ۴۰ بیت تقلیل یافت.

انتخاب تعداد اشعار در قالبهای مختلف، برحسب تعداد اشعار هر شاعر در هر قالب شعری و ارزشهای ادبی و اجتماعی آن بوده است. به عنوان مثال قطعات انوری در مقایسه با قطعات سه شاعر دیگر، از هر حیث بهتر و ارزنده تر هستند، لذا قطعات بیشتری از او انتخاب شده است اما از ظهیرالدین فاریابی با اینکه حدود ۱۰۶ قطعه در دیوانش آمده، به این دلیل که غالباً در مدح و ستایش امرا و بزرگان است و ارزش اجتماعی کمتری دارد، قطعه‌ای گزینش و نقل نشده است.

شایسته است از خانمها سمیرامیس ابراهیمی و نسیم ترهنده و آقای احمد بهنامی که مطالب مربوط به زندگی نامه این چهار شاعر را تهیه کرده‌اند صمیمانه تشکر و قدردانی کنم همچنین از خانم دکتر کمائی فرد که این کتاب را بازخوانی و ویرایش کرده‌اند سپاسگزارم.

کاظم دزفولیان

عضو هیئت علمی دانشگاه شهید بهشتی